

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Rogaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Sokndal

Emne: Gamal engkultur.

Bygdelag: Bakkebyggela

Oppskr. av: Tobias Sel

Gard: Sel

(adresse): Hauge i Dalane

G.nr. 40 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Egen erfaring og
eller tradisjon

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

f. 1882-19-1- Sokndal bonde.

SVAR

1
Ja en nyttar ordene eng og ut-
slåtte i den mening som det
er gjort ovenfor.

Vi brukar ordene ekre eller skulet
"ægra" og "attlagde ægra."

Ordet ægra eigentlig betyr vit-
jeg ikke, men attlagde men-
nes vel at det ikke brukas
til åpen åker men, er igjen
lagt til eng. God gjødslet eng
kaldte en - og kaller den fram-
leis - kjukeng - ~~den ugjødslede~~. For-
bruker av kunstgjødsel tok
til var det hovedsakelig ~~det~~
omkring åkerne det var "kjuk-
eng" denne eng omkring eller
inn til åkerne kallas for reina
REINA - den ugjødslede eng, kald-
tes - og kallas tynnslåt eller
tynnsvodt. Enger i utslåttene
hadde samme navn, ~~untatt~~
untatt herfra var og er der
hvor engen var riktig klein
hvor den kallas skrapslåt.

På disse kanter brukes bare lang
orr.

2 ~~Gjødning~~ Rydning

En ryddet all eng etter våran-
nen helst siste halvdel av
mai eller først i juni. Her ikke
* hørt noe særskilt navn for
dunger med kvist og rusk.

Rydningen kalles "å rø vod-
den" en brukte og bruker en
almindelig rive til å rø
vodden - rake lauv-å sanke
tørre kvister kalles å pila
tros - med bud o -

Hvis der ikke var et hul å
putte det sammenrakede i
eller man tok det heim til
"sunnebreitle" satte en fyr
på det. En brukte gjerne asken
til gjødning.

En ryddet gjerne bort store
og små steiner og la dem i
"ei røis." En tok det ikke så
så nøie hvor disse røiser ble lagt
de lå gjerne midt i et engstyk-
ke eller en åker. Da man kun
benyttet spade og orv var det
jo ikke så farligt med noen
steinrøiser

3 Moseraksen eng.

Å ha aske som var blannet med
gjødelsvann brukte en på mo-
seraksen eng. men det var
skjilderen en sadde gressfri,
ble dette brukt når en f. ex

la igjen en gammel åker var det utover bygdene nesten bestandig høiforø fra hia som ble sådd

4 Myr og vassjuk eng. Natting
En hadde noen åpne grøfter til å lede bort vannet i eldre tid. Som regel er her i Rogaland nok regn og vanning brukes ikke.

Gjødsling

5 For en fik kunstgjødsel ble der nesten ikke gjødslet noen eng. Hvad der var gjødslet eng. var nesten bare "reina" som fik "kvin" fra åkrene omkring. Den gjødsel som var opsamlet i vinterens løp ble helst ført til åkrene.

At det på denne måte nesten var bare tyndslæt og lite tjukk eng er klart.

6 Noe sersjilt navn for eng som er gjødslet med vintergjødsel har jeg ~~ikke~~ ikke hørt

7 Det var vanlig å sette busene slik at det nedover liggende engstykke ^{eller kum} har ^{nytt} godt av **Tunsiget**. En slik teig kaldtes gjerne for "elvaanteien"

Noe sersjilt navn for tunsig har jeg ikke hørt. En grov små grøfter til å lede vannet som det skulle sprede seg utover som kumene spre

218

gjødselvannet eller "~~kvinn~~ kvinn
 derved ble det en god tiig-go-
 antien - jo en la vinn på
 å legge åkerne på haugene og
 i bakken så det kunne kveia
 fra dem og bli "gøe reina
 åkerne var ikke så store
 men alle hadde navn.

Her på gården het de "Krogåg-
 ren, Fulnedågen, Tadro, Torte-
 ro, Torbusågen, Fla, Skelstein,
 Hovågen, Bukso, Kjerringågen
 Ruido, Storågen, Kringomhaugen
 Nonåsågen, Galtbyggjen, An-
 driasågen, o.s.v.

- 8 Det lille som ble gjødslet ble
 gjødslet om våren, men en had-
 de helst forlite gjødsel til åkeren
 så det ble ikko stort engu fik
 En benyttet de samme redskaper
 til eng som til åkerdyrking.
 Gjødselkjøringen ble for det me-
 ste utført på slede - på vinter-
 føre. Ble gjødselen kjørt ut i
 febr. satte en det 3 store
 "mittingar" gjerne ca 10 sleder
 i hver "mitting" klappet det godt
 til og skuflet gjerne snø på den
 ne for at det ikke skulle fryse
 for meget. Det var helst på
 åker som lå lengere borte som
 ble utkjørt så tidlig. Når den så
 om våren skulle spredes, kjøpte
 man det enten rundt i kjerne

og spredde gjødselen med griep eller de som ikke hadde hest selv bar gjødselen i skjiper, disse smuldet ^{enten} ud denne med griipa eller med karveise - kånarise med jern-tinner, selv rivehodet var av tre. På små bruk - og brattlendte - bar en gjerne ut hele gjødselen i skjipe. Her i distriktet hvor her er mange små tungvinte bruk er her ennå noen som smulder gjødsela med griep og rive, men hvor der er anledning til det smulderes den med hestehov. Dette har man tatt til med mer og mer for de siste 50 år.

- 9 Det har alltid vært brukt å beite eng og utblätter om høsten den viktigste grunnen derfor er og har vært for å spare på høyet, samtidig er det jo bra for kuene å få grønt gress så lenge som muligt. Om våren har man ikke kuene på heime løen. Sauene går ute hele vinteren. For 50 år siden var der svært lite eng som ikke var bitet om høsten.
- 10 Jo der er skifte i siste manns alder. Nå har nesten alle endel av innmarken inngjerdet hvor der ~~var~~ skiftes med åker og eng - timotei og kløver - og som ikke bites.

11 For en stor del ble den gjødsela

6
dyra la igjen⁶ etter seg gjæsnit
utover. man bar tomteve heim i
en kjibe. Når utslätten eller bei-
tet ikke altfor langt borte tok
man kuene heim om kvellen.
I utmarken hadde man som-
merfjøs. Til å smulde tomteve
baakte en de vanlige redskaper
en hadde ikke noe særskild red-
skap til dette arbeid.

12 I utmarken på vanligt somme-
bite hadde en sommerfjøs.
Her i bygden var disse fjøs
laft⁶ attmed heimeboen eller
ved en utslätt hver der var
et dyrket stykke jord. Det
henette nok at en hadde
2 fjøs. Gjædsle ble spret om
våren

13 Hadde en ikke sommerfjøs eller
kuene ble tatt heim om kvellen
gik de fritt på bitet

14 Gjerdgang eller kving
Nåi her har ikke vært noen
flytning av gjæder, disse var i
eldre tid udelukkende av stein

15 Her er ingen tradisjon om at
her noengang har vært bjørn
men for 100 år siden var her
megen skub - varg - folk måtte
jæte saueve sommer som vinter
men her er ingen tradisjon om
at en stoppet ut noen fillemann

- 16 Folk holdt kuer som sauer inne om natte - i sommerfjoret - her lå en på vakt om netten - En hadde ikke flytlare hus. Skrubben ble dæret ut av Pitt Ola som lå ut gift etter dem. I den tid var der alltid mange heime og husets folk skiftedes om å holde vakt. Da det ble slutt med skrubben ble det slutt med vaktkollet.
- 17 Det er så lenge siden man jätte dyrene at ingen kan gi svar på dette.
- 18 Lauehus på Hjul har en ikke hatt
- 19 Ordet Stoa og Stål brukes. I de fleste høytliggende beitemarker er der et høytliggende sted som kalles Stoa. det har antagelig kommet av at når kuene på varme dage var utsatt for klegg-angrep og de "sjinte" ga de seg til å stå på et høyt sted - kenatte - hvor der gjerne var lidt vind dette ble stoa - å stå. Stål menes vel en stöle.
- 20 Her er ingen satre og har heller ikke vært noen. men her er to gårde ved navn Stöle som nok engang i tiden har vært stöle for dyrene. Her er desuten mange steder som kalles for La ga - især på gårde med mange

opsiddere og store beitestrøkninger
her er alltid mange tufter etter
sommerfjøs. Løse må vel menes
at her har dyrene ligget om
natten.

21 Ved sjøkanten bruktes og brukes
det å gjødsle engen med fiske-
avfall, tang og sild. Aske blan-
net med gjødselvann - vann -
bruktes overalt.

Fiskeavfallet tangen og silden
ble sperdt utover jorden eller
engen. Asken ble blandet med
vann nesten som en blander
vann i betong og så skruet
utover med en spade.

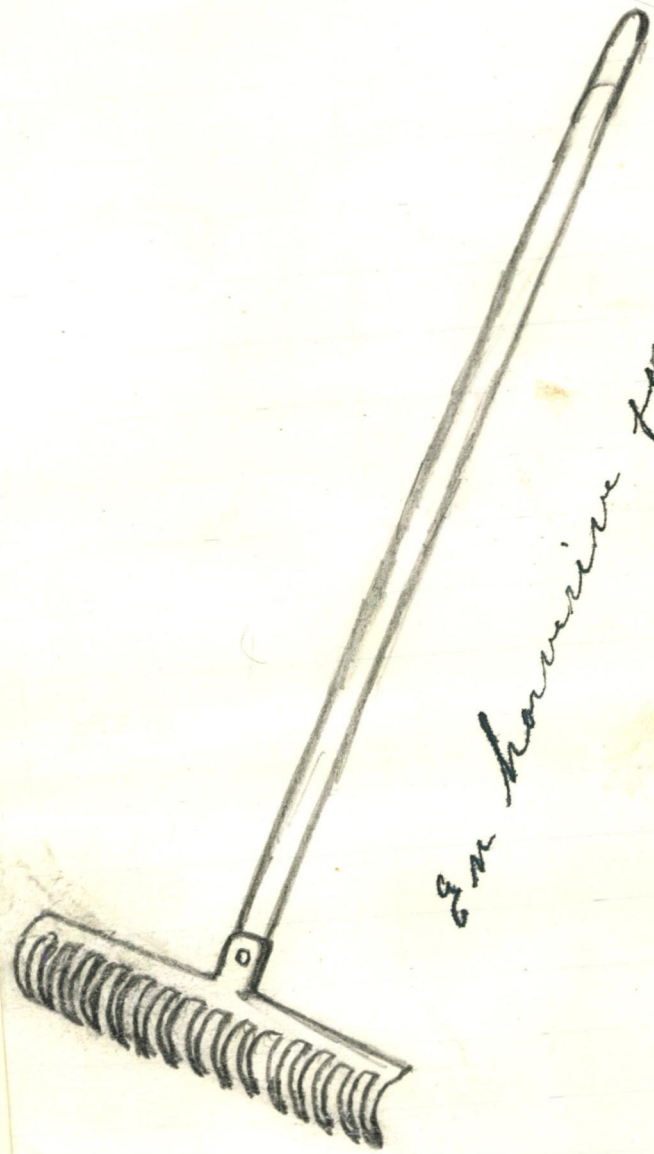
Tror ikke ^{der er} svært meget annet
å si om den gamle engkulturen
Selv satte sin tid til tyvslåt-
ten, og slo og skar gress på alle
tenkelige steder. Med arbeid og
sved bant de Norge en kross.
Om smedhåndverket skal jeg
svare på senere, men det er
lidt vanskelig fordi alle
gamle smeder er gått bort.

Hauge i Dalene 3-12-1948

Tobias Sel.

9.

En harrise for gjødselomdeling

2345
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

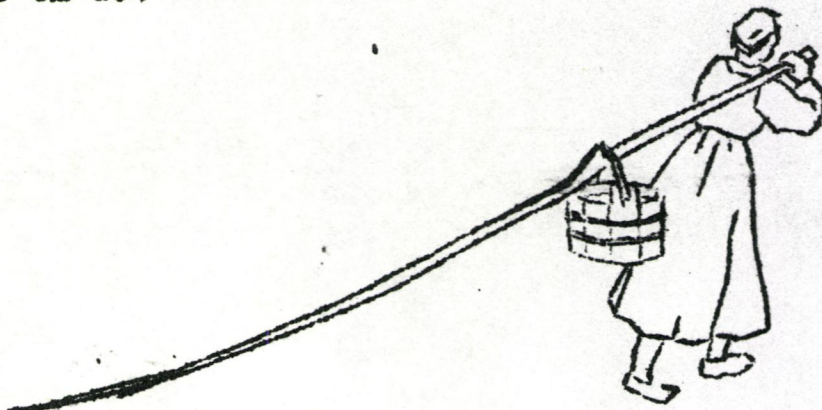
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

2356

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Vi der ingen tradisjon om at en har brukt
nåen slik vannbæring. Den måten en har
har brukt å bære vann på har vært
med et åk over skulderen med ^{to} brett
til å hekte i hver sin bütte - altså en bütte
på hver side

Jeg tror ikke der noen gang er brukt
kumøkk til brensel på disse kanter av
landet.

Tobias Sel.